EKOMATCENTRUM
MARKNADSRAPPORT

Ekologiskt i statliga verksamheter 2020

statistik från 2019

Innehåll

Inledning 3

Resultat 6

Livsmedelsinköp 6
Mål för ekologiskt 7
Avtal med entreprenörer 10
Andel ekologiska livsmedel 12
Finansiering av ekologiskt 14
Ekologiskt i framtiden 14
Klimatgaser och CO2e 15
Personalrestauranger 16
Respondenternas synpunkter och kommentarer 17

Diskussion 18

Bilagor 20

Respondenternas kommentarer till enkätfrågorna 20
Medverkande i undersökningen 22

Rapporten är skriven av Tove Björlin, Ekomatcentrum, juni 2020.

Eko-Mat Centrum

Inledning

Ekomatcentrum har sedan 1999 samlat in statistik från kommuner och regioner för att kartlägga inköpen av ekologiska livsmedel i offentlig sektor. Utifrån den insamlade statistiken rankas landets alla kommuner och regioner i den årliga Ekomatsligan. På uppdrag av Jordbruksverket kompletteras undersökningen med en kartläggning av livsmedelsinköpen hos statliga verk och myndigheter 2018 till 2020.

Mål och delmål för ekologiskt
2017 antog riksdagen en ny livsmedelsstrategi, samtidigt som ett nytt nationellt mål för offentlig sektor sattes av regeringen: 60 procent av den offentliga livsmedelskonsumtionen ska utgöras av certifierade ekologiska produkter år 2030. I och med det nationella målet har Ekomatcentrum anpassat sina mål och delmål till regeringens inriktningsmål. För 2019 års statistik, som samlas in i år, är Ekomatcentrums delmål 39 procent ekologiskt i offentlig sektor. Målet ökas med 2 procentenheter per år fram till 2030: 41 procent för 2020, 51 procent för 2025 och slutligen 60 procent för år 2030.

Syften
Kartläggningens syften är att följa effekterna av det nationella målet i den statliga sektorn, att bidra till en ökad användning av ekologiska livsmedel och att verka för hållbara val av livsmedel och råvaror.

Inledning

Undersökningen

2020 (avser 2019 års livsmedelsinköp) är andra året som Ekomatcentrums kartläggning omfattar även statliga verk och myndigheter. Bland de svarande återfinns myndigheter med eller utan egen måltidsverksamhet, universitet och högskolor samt länsstyrelser. Dessa verksamheter skiljer sig mycket åt. Det har varit vår ambition att utforma enkäten så att den är möjlig att besvara för olika typer av verksamheter. Kartläggningen ska ge en övergripande bild av ambitionerna kring hållbara livsmedelsinköp i den statliga sektorn.

Inköp av ekologiska livsmedel

Med ekologiskt avses i undersökningen livsmedel märkta med EU-ekologiskt, KRAV eller Demeter. För fisk avses KRAV- och/eller MSC-märkt.

I enkätundersökningen frågade vi vilken typ av livsmedelsinköp verksamheterna hade, till exempel inköp av kaffe och dylikt till personalen, catering för konferenser samt om de bedrev måltidsverksamhet. Vi frågade också hur de gjorde sina livsmedelsinköp, till exempel via grossist, entreprenör eller i livsmedelsbutik. Respondenterna fick uppge om deras verksamheter hade antagit något mål om att köpa ekologiska livsmedel och i så fall vilken typ av mål och när det skulle vara uppnått. De fick även uppge sina totala respektive ekologiska livsmedelsinköp i kronor för år 2019, samt andelen ekologiskt i procent. Den inköpsstatistik som efterfrågades i enkäten avsåg endast livsmedelsinköp finansierade med statliga medel. Respondenterna fick också svara på om de haft någon extra finansiering för inköp av ekologiska livsmedel och om de planerade att öka sina inköp av ekologiskt i framtiden.

Avtal med entreprenörer

De respondenter som hade avtal med externa entreprenörer för hela eller delar av livsmedelsinköpen fick uppge om de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalen.

Kammarkollegiets ramavtal

I undersökningen frågade vi om myndigheterna använde sig av Kammarkollegiets ramavtal, eftersom maten är en viktig del i avtalen för konferenser och möten. Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet upphandlar ramavtal för varor och tjänster åt andra statliga myndigheter. Under 2019 använde svenska myndigheter ramavtalen för konferenser och möten till ett värde av 650 miljoner kronor*. Hållbarhet är ett av fokusområdena i Kammarkollegiets arbete med upphandling, bland annat ska man understödja offentlig sektors mål att göra hållbara och etiskt medvetna inköp.

Tidigare har det inte funnits några krav på ekologisk mat i ramavtalen för konferenser och möten. Nya miljökrav har nu tagits fram och används från januari 2020. Miljökraven är baserade på en analys av miljöbelastning för konferensbesök framtagen av IVL Svenska Miljöinstitutet. Anbudsgivarna rangordnas utifrån tilldelningskriterier där priset utgör 50 procent. Kriterierna avseende miljö utgjorde tidigare 10 procent. I de nya tilldelningskriterierna viktas miljö till 25 procent, tillgänglighet till 15 procent och kvalitet 10 till procent. Miljökriterierna berör till exempel energianvändning, kemiska städ- och diskprodukter och livsmedel. För livs-

Inledning

medel finns kriteriet att minst 50 procent av produkterna som ingår i respektive måltid (frukost, lunch, middag) bör vara ekologiska. Andra kriterier som berör livsmedel är bland annat att anbudsgivaren har åtgärder för att reducera mängden matavfall och att man erbjuder vegetabiliska alternativ till animaliskt protein.

Personalrestauranger
Utöver frågorna om livsmedelsinköp finansierade med statliga medel frågade vi om verksamheterna hade personalrestauranger där de anställda själva bekostar maten. I personalrestauranger finns möjlighet att påverka utbudet av hållbart producerade livsmedel genom att ställa krav i avtal med entreprenörer. Myndigheter med personalrestauranger fick frågan om de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalet med restaurangentreprenören och i så fall vilken typ av krav de ställde.

Klimatgaser, CO2e
Produktion, hantering, transport och beredning av livsmedel orsakar utsläpp av gaser som påverkar klimatet. Mellan 25 och 30 procent av Sveriges totala växthusgasutsläpp kommer från matproduktionen. Respondenterna fick svara på om de tagit beslut eller satt upp mål om att minska utsläppen av klimatgaser relaterade till sina livsmedelsinköp, samt om de mätte dessa utsläpp.

Enkäten
De verksamheter som var aktuella för undersökningen kontaktades via mejl i januari 2020. För året nytillkomna verksamheter kontaktades inledningsvis per telefon. Enkäten skickades till respondenterna med mejl i slutet av januari och följdes upp med påminnelser per mejl och telefon i februari och mars.

Urval och svarsfrekvens
2019 bjöd vi in 24 statliga verksamheter med minst 2 000 anställda att medverka i enkätundersökningen. 22 av dessa bjöds in till undersökningen även 2020. Därutöver bjöds ytterligare 3 statliga verk och samtliga 21 länsstyrelser in. Sammantaget skickades enkätundersökningen till 16 statliga verk och myndigheter, 9 universitet och högskolor samt 21 länsstyrelser. Ett par av de statliga myndigheterna hade gemensamma redovisningar av inköp, det vill säga ett enkätsvar inkluderade två myndigheters livsmedelsinköp. Detta gjorde att det totala antalet verksamheter i undersökningen var 44. Av dessa besvarade 38 enkäten, en svarsfrekvens på 86 procent.

** Muntligt meddelande Kjell Kimström, Kammarkollegiet, januari 2020*

Resultat

Livsmedelsinköp
Undersökningen omfattade myndigheter med vitt skilda verksamheter och olika typer av livsmedelsinköp. Några bedrev måltidsverksamhet, det vill säga tillagade och/eller tillhandahöll lagad mat på daglig basis. Andra gjorde livsmedelsinköp framför allt i samband med konferenser och dylikt, ofta genom catering utlagd på entreprenad. Ytterligare några hade fruktkorgar, kaffe, te och fikabröd till personalen som enda livsmedelsinköp. Vi frågade vilka typer av livsmedelsinköp myndigheterna hade och hur de gjorde sina livsmedelsinköp. Frågorna avsåg endast inköp finansierade med statliga medel.

Vilka typer av livsmedelsinköp har verksamheterna?
Respondenterna kunde välja flera svarsalternativ på frågan om livsmedelsinköp. Sett till antalet svar utgjordes merparten av deras inköp av kaffe, te, frukt och fikabröd till personalen samt inköp i samband med konferenser och dylikt. 35 respondenter köpte kaffe och te till personal och 32 respektive 28 köpte frukt och fikabröd. 28 svarade att man hade catering för konferenser och dylikt från extern entreprenör och 18 att man gjorde egna livsmedelsinköp för konferenser. 4 av respondenterna bedrev måltidsverksamhet. Dessa serverade en stor mängd måltider varje dag och hade betydligt större livsmedelsinköp än de övriga, räknat i kronor. Exempel på ”Andra livsmedelsinköp” var smörgås, tårtor och glass samt foder till djur för forskning.

Diagram 1. Endast 4 av respondenterna bedrev måltidsverksamhet. Svar angivet i antal verksamheter.

Resultat

Hur gör verksamheterna sina livsmedelsinköp?
Även här var det möjligt att välja flera svarsalternativ. Vanligast förekommande var inköp via entreprenör eller grossist kombinerat med inköp i fysisk livsmedelsbutik. 25 respondenter gjorde sina inköp via entreprenör och 17 via grossist. 20 gjorde inköp i fysiska livsmedelsbutiker och 6 i livsmedelsbutiker på nätet. I kommentarerna vid svarsalternativet ”På annat sätt” förtydligade några respondenter att man gjorde inköp via upphandlat avtal. Andra kommentarer var att man gjorde inköp direkt från leverantör respektive från lokala producenter.

Diagram 2. Merparten av respondenterna gjorde sina inköp via entreprenör, i fysisk livsmedelsbutik och via grossist. Svar angivet i antal verksamheter.

Mål för ekologiskt
Hur såg myndigheternas ambitioner för ekologiska livsmedel ut? Vi frågade om verksamheterna hade tagit beslut eller satt upp mål om att köpa ekologiska livsmedel. 63 procent av respondenterna hade någon form av beslut eller mål för ekologiskt. De som hade mål utgjordes av 13 länsstyrelser, 5 myndigheter utan måltidsverksamhet, 3 myndigheter med måltidsverksamhet samt 3 högskolor och universitet. 32 procent saknade mål för ekologiskt och 5 procent svarade att de inte visste. Saknade mål gjorde 6 länsstyrelser, 2 myndigheter utan måltidsverksamhet, 1 myndighet med måltidsverksamhet samt 3 högskolor och universitet.

63 procent av respondenterna hade någon form av beslut eller mål för ekologiskt.

Resultat

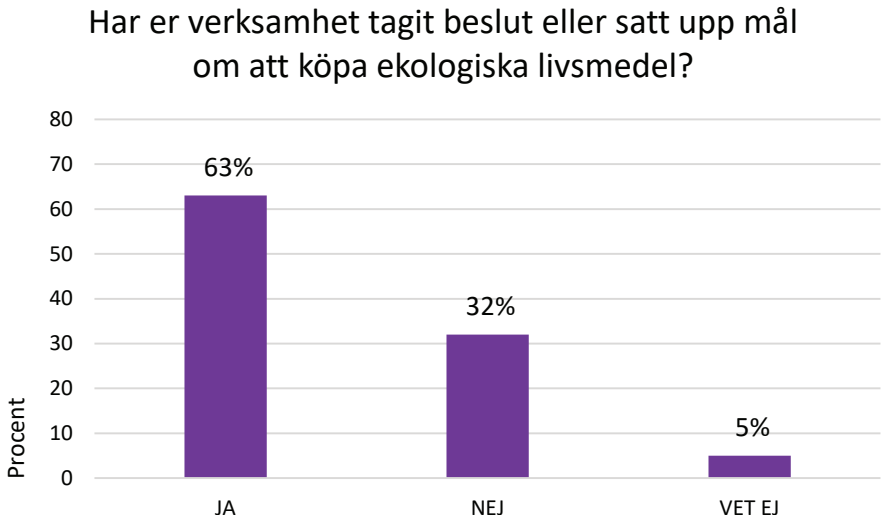

Diagram 3. 63 procent av respondenterna hade mål för ekologiskt.

Olika typer av mål för ekologiskt

Mål för inköp av ekologiska livsmedel kan se olika ut. De kan avse att en procentuell andel av de totala livsmedelsinköpen ska vara ekologiska eller att tillagningskök ska KRAV-certifieras. Mål kan vara tidsbestämda eller sakna tidsbegränsning. Vi frågade vilka typer av beslut och mål som verksamheterna antagit för inköp av ekologiska livsmedel. De svarande kunde välja flera svarsalternativ och komplettera med kommentarer. Av de respondenter som svarat ”Ja” på den föregående frågan och alltså hade ett mål, besvarade alla utom en också frågan om vilken typ av mål de hade.

Diagram 4. 35 procent av verksamheterna med mål hade procentmål för andelen ekologiska livsmedel.

Resultat

35 procent av de svarande hade procentmål. Andelen ekologiskt i de uppsatta målen varierade mellan 25 och 90 procent. Det var dock endast hälften av verksamheterna med procentmål som också hade en tidsplan för att uppnå målet.

Kombinationer av mål för andelen ekologiskt av totala inköp och beslut för enskilda livsmedel förekom också. Till exempel att andelen ekologiskt av totala inköp ska vara 25 procent till år 2022, parallellt med ett beslut om att kaffe och bananer ska vara till 100 procent ekologiska.

35 procent av respondenterna strävade mot KRAV-certifiering av köken eller upphandlingen och 17 procent valde svarsalternativet ”Andra mål”. Kommentarerna visade att det var mycket vanligt med mål för vissa produktgrupper, till exempel att kaffe, te och frukt ska vara till 100 procent ekologiskt. I kommentarerna nämndes även andra typer av mål. Till exempel inköp av Fairtrade-märkta produkter, mål för en ökning av andelen vegetarisk mat och prioriteringar som: ”Vi prioriterar lokalproducerat sedan svenskt ekologiskt.”

"Vi prioriterar lokalproducerat sedan svenskt ekologiskt."

13 procent svarade att de endast hade rekommendationer för inköp av ekologiskt, till exempel ”Ledningen har beslutat välja ekologisk och vegetarisk mat till egna konferenser och motsvarande, så långt det är möjligt.” För samtliga kommentarer se Bilaga 1.

Avsaknad av mål för ekologiskt
De respondenter som saknade mål för ekologisk fick följdfrågan om varför de saknade mål. 42 procent valde svarsalternativet ”Annan orsak” och hänvisade i kommentarerna bland annat till att frågan hanteras separat i varje upphandling eller att det är upp till beställarna att själva anskaffa ekologiska livsmedel. 33 procent svarade att de inte visste, 17 procent att frågan aldrig diskuterats och 8 procent att verksamheten är på gång med att ta fram ett mål.

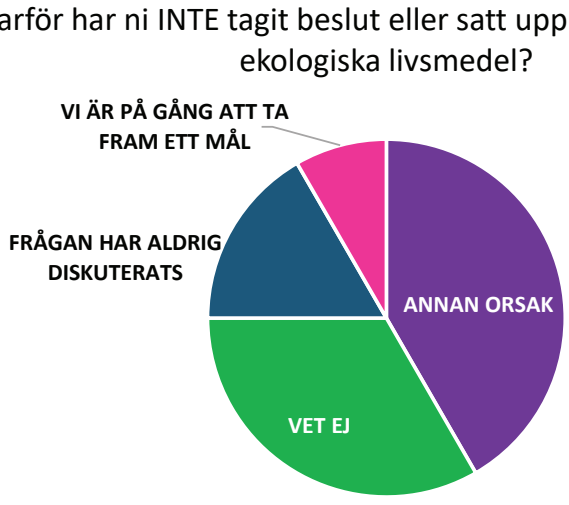

Diagram 5. Orsaker till avsaknad av mål för ekologiska livsmedel. Svar angivna i procent.

Resultat

Avtal med entreprenörer
Vi ville veta om verksamheterna i undersökningen hade avtal med externa entreprenörer för hela eller delar av livsmedelsinköpen, samt om de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalen. Vi frågade även efter vilken typ av krav de i så fall ställde. Majoriteten av respondenterna, 76 procent, hade avtal med externa leverantörer för hela eller delar av livsmedelsinköpen. 21 procent svarade nekande.

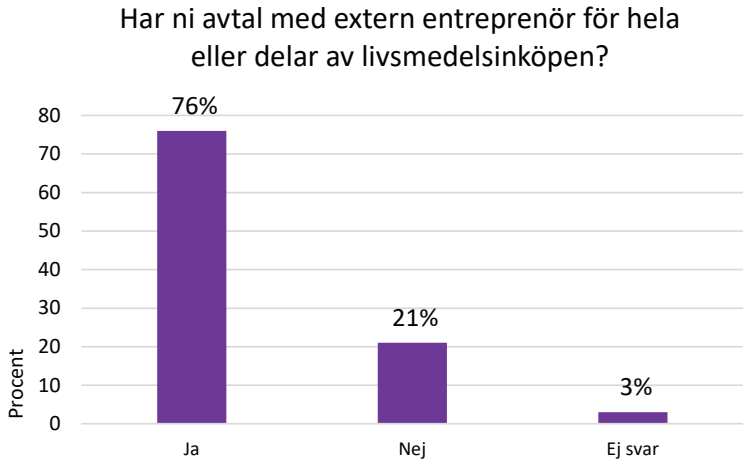

Diagram 6. 76 procent av respondenterna hade avtal med externa entreprenörer.

Krav på ekologiska livsmedel i avtal med entreprenörer
De respondenter som hade avtal med entreprenörer fick frågan om de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalen. Närmare 83 procent hade någon form av krav på ekologiskt. 11 procent ställde inte några krav på ekologiskt och 3 procent svarade att de inte visste.

Diagram 7. Majoriteten av verksamheterna ställde krav på ekologiskt i avtalen med entreprenörerna.

Resultat

Olika typer av krav på ekologiskt i avtal med entreprenörer
Verksamheter som uppgett att de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalen med entreprenörer fick frågan om vilken typ av krav de ställde. Respondenterna kunde välja flera svarsalternativ och lämna kommentarer. Samtliga verksamheter som hade krav på ekologiskt besvarade frågan om vilken typ av krav de ställde.

Merparten, 71 procent av respondenterna, ställde krav på att vissa livsmedel skulle vara ekologiska, till en viss del eller till 100 procent. De vanligaste livsmedlen där man ställde krav på ekologiskt var kaffe, te och frukt.

De vanligaste livsmedlen där man ställde krav på ekologiskt var kaffe, te och frukt.

25 procent av respondenterna hade krav på andelen ekologiskt av de totala inköpen från entreprenören. Kraven på andelen ekologiskt varierade mellan 20 och 75 procent. En respondent med måltidsverksamhet över hela landet kommenterade att kraven varierade i avtalen med olika entreprenörer: ”Det varierar, olika nivåer på olika enheter beroende på hur marknaden ser ut där och vilka krav som går att ställa. Ute i landet är det svårt att ställa krav på grund av få leverantörer men i storstadsområden och större orter är det lättare. Vissa har ej krav, andra har högt ställda ambitioner.”

25 procent av respondenterna uppgav att de ställde ”Andra krav”. Kommentarerna visade att det oftast rörde sig om att ekologiskt i någon mån ska finnas tillgängligt att beställa, till exempel ”leverantören ska kunna erbjuda ekologiska produkter vid efterfrågan” eller ”att det finns urval av ekologiska produkter i varje mat/dryck avtal”. För samtliga kommentarer se Bilaga 1.

Resultat

Ramavtal upphandlade av Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet
Vi frågade myndigheterna i undersökningen om de använde sig av Kammarkollegiets ramavtal. 42 procent svarade att de gjorde det. Dessa utgjordes av 11 länsstyrelser, 2 högskolor och universitet, 2 myndigheter utan måltidsverksamhet och 1 myndighet med måltidsverksamhet. Lika många svarade att de inte använde sig av Kammarkollegiets ramavtal: 5 länsstyrelser, 5 myndigheter utan måltidsverksamhet, 3 myndigheter med måltidsverksamhet samt 3 högskolor och universitet. 10 procent svarade att de inte visste.

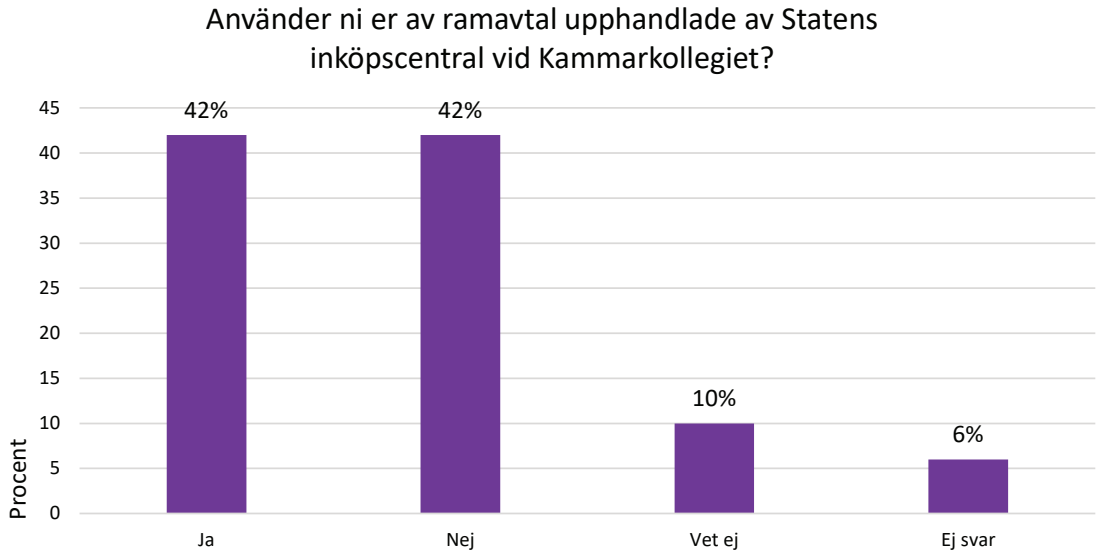

Diagram 8. 42 procent av respondenterna använde sig av Kammarkollegiets ramavtal.

Andel ekologiska livsmedel
2020 (inköpsstatistik för 2019) är andra året i följd som Ekomatcentrums enkätundersökning omfattar även statliga verk och myndigheter. I år har fler verksamheter bjudits in och av de 38 respondenterna var det 21 som besvarade enkätundersökningen för första gången. Ett flertal verksamheter hade svårigheter med att få fram statistik över sina inköp av ekologiska livsmedel. Orsakerna varierade, men påfallande många hänvisade till att man inte hade inköpen av ekologiskt särredovisade. Andra orsaker var att man hade för stort antal cateringavtal samt avsaknad av krav på att entreprenörer ska återrapportera andelen ekologiskt.

60 procent av respondenterna lämnade uppgifter för hela eller delar av statistiken för sina livsmedelsinköp. Dessa utgjordes av 12 länsstyrelser, 8 myndigheter och 3 universitet.

Resultat

Merparten av de statliga verksamheterna bedrev inte någon måltidsverksamhet. Deras livsmedelsinköp gällde främst kaffe, te, frukt och fikabröd för personalens räkning samt catering för konferenser och dylikt. Bland de som hade begränsade inköp eller uppgav statistik endast för delar av sina inköp fanns exempel på 100 procent ekologisk frukt till personal, 100 procent ekologiskt kaffe och 90 procent ekologiskt för alla inköp av frukt, kaffe och te till personal.

26 procent av respondenterna lämnade fullständig inköpsstatistik. Dessa hade en andel ekologiskt av totala livsmedelsinköp mellan 4 och 69 procent. Hos de myndigheter som tillhandahöll ett betydande antal måltider på daglig basis och därmed hade de största livsmedelsinköpen mätt i kronor, låg andelen ekologiskt mellan 4 och 25 procent.

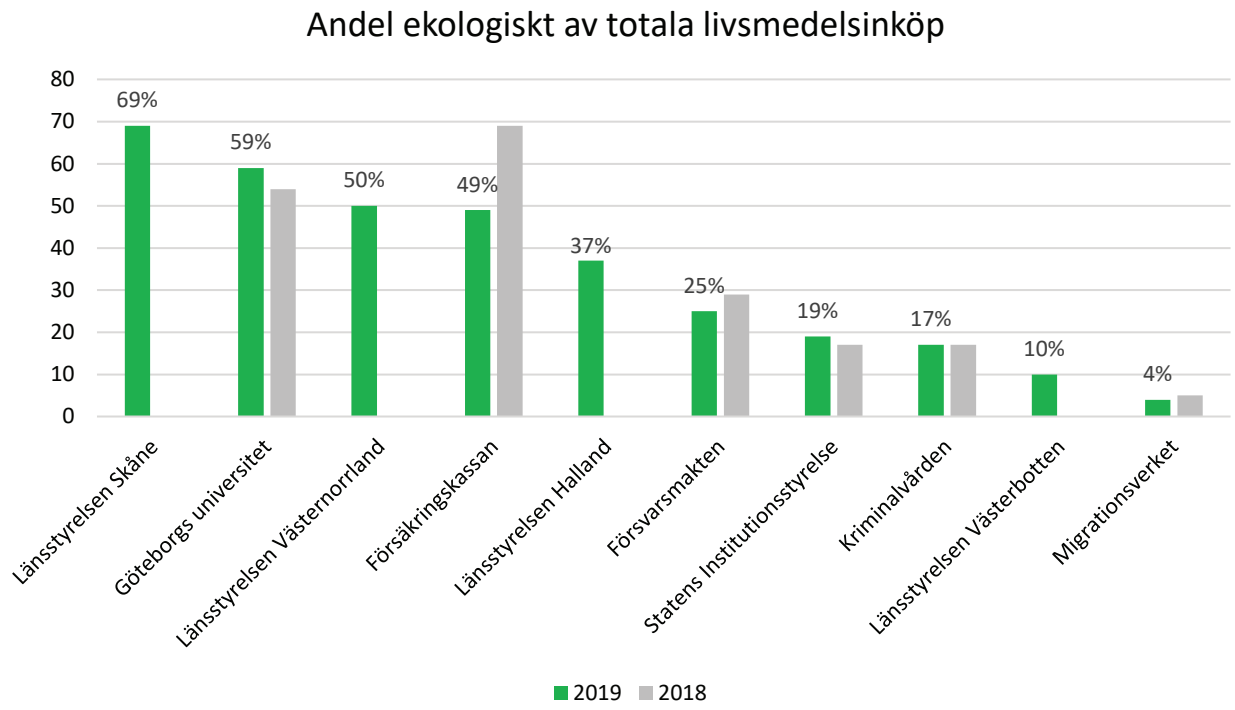

Diagram 9. Andelen ekologiskt av totala inköp hos statliga verk och myndigheter 2018 och 2019. Länsstyrelserna omfattades inte av undersökningen för 2018 års statistik.

Resultat

Finansiering av ekologiskt
Vi frågade om verksamheterna haft någon extra finansiering för inköp av ekologiska livsmedel. Majoriteten, 74 procent, uppgav att det inte gjorts någon ekonomisk satsning för inköp av ekologiska livsmedel. 21 procent svarade att de inte visste och drygt 2 procent att man haft extra finansiering för ekologiskt.

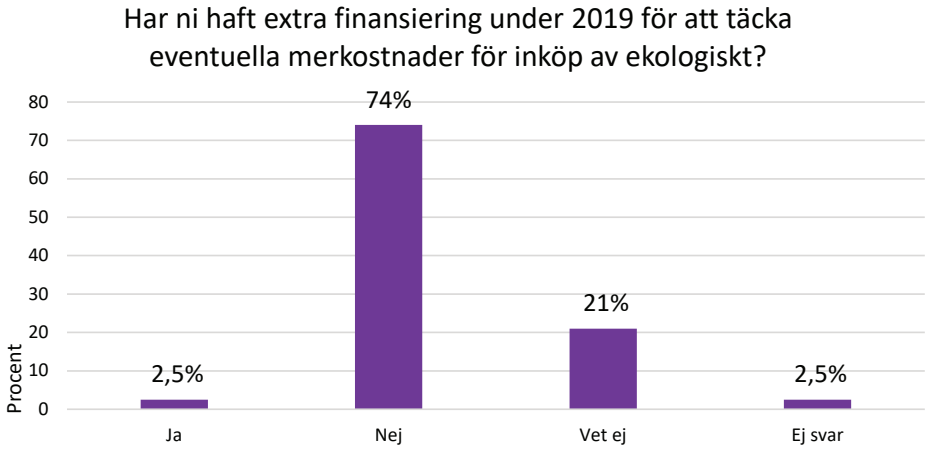

Diagram 10. En respondent uppgav att man haft extra finansiering för ekologiskt.

Ekologiskt i framtiden
På frågan om verksamheten planerade att öka sina inköp av ekologiskt svarade hälften att man planerade för en ökning. Dessa utgjordes av 10 länsstyrelser, 4 högskolor och universitet, 3 myndigheter med måltidsverksamhet och 2 myndigheter utan måltidsverksamhet. Drygt 39 procent svarade att de inte visste och 8 procent att de inte planerade för en ökning.

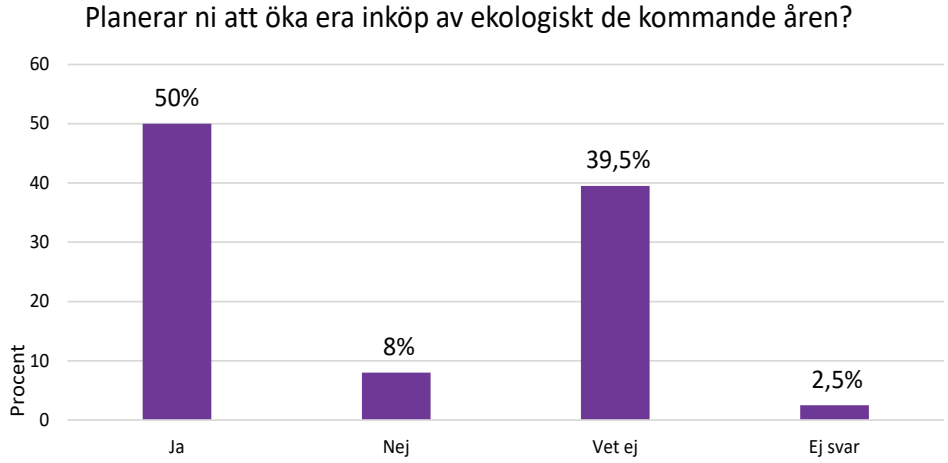

Diagram 11. 50 procent av respondenterna planerar att öka sina inköp av ekologiska livsmedel.

Resultat

Klimatgaser och CO2e
Vi frågade om verksamheterna tagit beslut eller satt upp mål om att minska utsläppen av klimatgaser relaterade till sina livsmedelsinköp, om de mätte dessa utsläpp och i så fall hur.

Endast 13 procent av de statliga verksamheterna uppgav att de har ett mål för att minska utsläppen av livsmedelsrelaterade klimatgaser.

Mål om att minska utsläpp av klimatgaser relaterade till livsmedelsinköp
Drygt 60 procent av respondenterna saknade mål för att minska de livsmedelsrelaterade utsläppen av klimatgaser. 24 procent svarade att de inte visste om verksamheten hade ett mål. 13 procent hade ett mål för att minska utsläppen, dessa utgjordes av 2 länsstyrelser, 1 universitet, 1 myndighet med måltidsverksamhet och 1 myndighet utan måltidsverksamhet.

Diagram 12. Majoriteten av respondenterna saknade mål för att minska livsmedelsrelaterade utsläpp av klimatgaser.

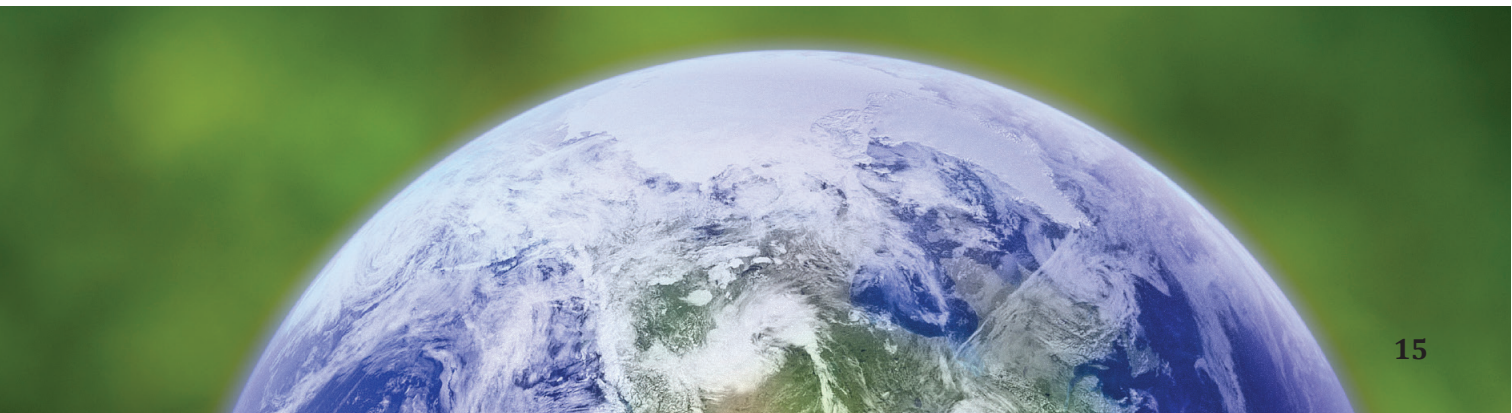

Resultat

Mäter verksamheterna de livsmedelsrelaterade utsläppen av klimatgaser?
79 procent av verksamheterna mätte inte CO2e-utsläppen relaterade till sina livsmedelsinköp. Av de respondenter som på den föregående frågan uppgav att de hade mål för att minska utsläppen av klimatgaser svarade 4 av 5 ”Nej” på frågan om de mätte utsläppen på något sätt.

Majoriteten av verksamheterna mätte inte CO2e-utsläppen relaterade till livsmedelsinköp.

13 procent svarade att de inte visste. Endast 5 procent svarade att de mätte utsläppen på något sätt, per serverad portion respektive ”På annat sätt”.

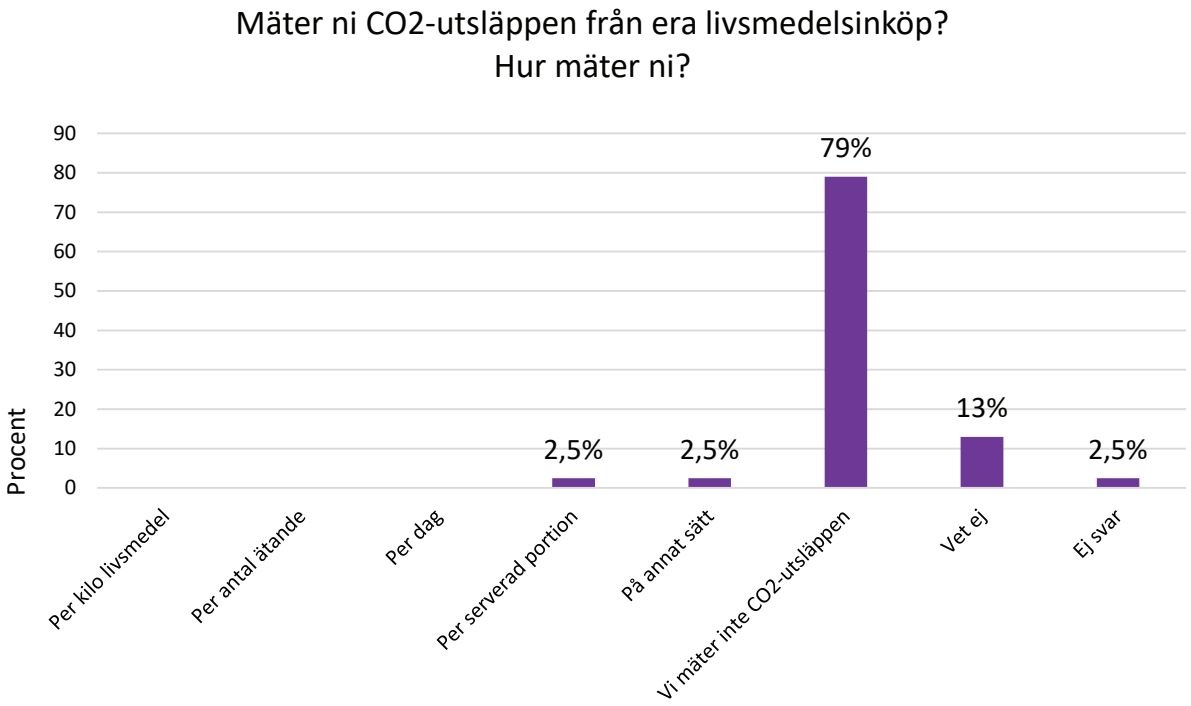

Diagram 13. Majoriteten av verksamheterna mätte inte CO2e-utsläpp relaterade till livsmedelsinköp.

Personalrestauranger
Enkätfrågorna om statistik för livsmedelsinköp avsåg endast inköp finansierade med statliga medel. Utöver dessa inköp förekommer det att myndigheter och högskolor har personalrestauranger där de anställda själva bekostar maten. Vi frågade om verksamheterna hade någon personalrestaurang och om de i så fall ställde krav på ekologiska livsmedel i avtal med entreprenören för restaurangen. Närmare 40 procent av respondenterna hade personalrestauranger.

Krav på ekologiska livsmedel i avtal med entreprenörer som driver personalrestauranger
Verksamheter som hade personalrestauranger fick frågan om de hade krav på ekologiska livsmedel i avtalen med restaurangentreprenören. 60 procent hade någon form av krav på ekologiskt. 20 procent ställde inte några krav och 13 procent svarade att de inte visste.

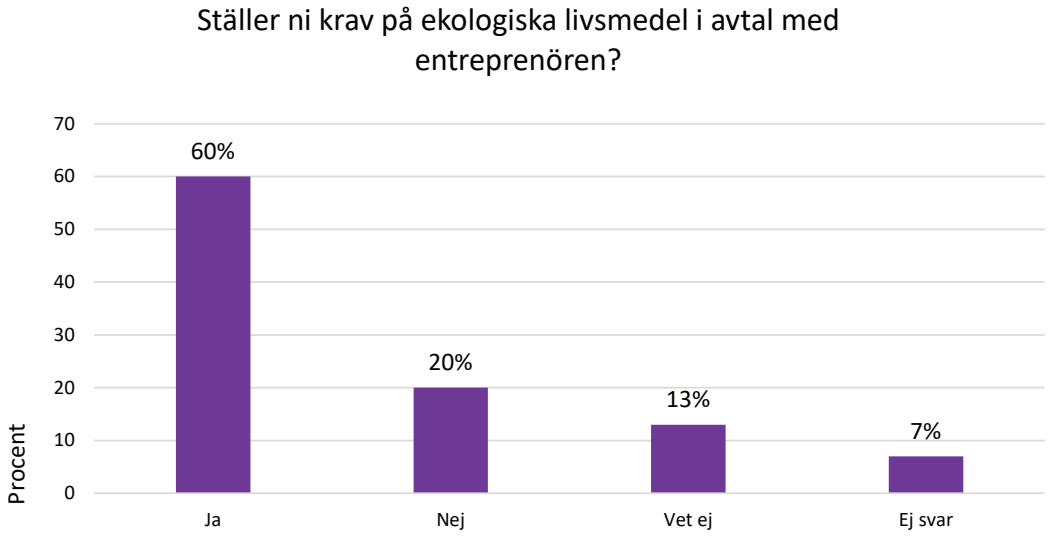

Diagram 14. 60 procent av verksamheterna ställde krav på ekologiskt i avtalen med entreprenörerna.

Olika typer av krav på ekologiskt i avtal med entreprenörer
De respondenter som uppgett att de ställde krav på ekologiska livsmedel i avtalen med entreprenörer fick frågan om vilken typ av krav de ställde. Respondenterna kunde välja flera svarsalternativ samt lämna kommentarer. 67 procent ställde krav på att vissa livsmedel ska vara ekologiska, till exempel kaffe och frukt. 33 procent hade krav på att en procentuell andel av maten ska vara ekologisk. Under ”Andra krav” tog respondenterna bland annat upp krav på möjlighet att efterfråga ekologiskt till cateringverksamhet, krav på utbud av vegetariskt och laktosfritt, krav kring matsvinn samt djurskyddskrav så som ägg från frigående höns och kött och fågel utan antibiotikaanvändning.

Respondenternas synpunkter och kommentarer

I slutet av enkäten hade respondenterna möjlighet att lämna synpunkter, allmänna kommentarer och kompletterande kommentarer till sina svar. Påfallande många tog här upp svårigheter med att få fram inköpsstatistik avseende ekologiska livsmedel. Det verkar vara ett vanligt förekommande problem att man använder sig av system som inte särredovisar ekologiskt. Respondenterna skrev till exempel ”Angivna belopp på livsmedelsinköp, varav Eko är svårt att ange exakt. Detta registreras inte i ekonomisystemet.” och ”Vi har inte haft en så detaljerad redovisningsmodell så att vi kan få fram en helt rättvisande statistik över våra inköp av ekologiska livsmedel.” För samtliga kommentarer, se Bilaga 1.

Diskussion

Ambitioner, mål och mätbarhet
Det finns ambitioner att öka andelen hållbart producerade livsmedel bland de statliga verksamheterna.
På frågan om man planerar att öka sina inköp av ekologiskt svarade hälften att man planerade för en ökning.
63 procent av respondenterna hade någon form av mål för inköp av ekologiska livsmedel. Det var mycket vanligt med mål för vissa produktgrupper, till exempel att kaffe, te eller frukt ska vara ekologiskt till en viss procent.

Att sätta upp ett tidsbundet mål för andelen ekologiskt av de totala inköpen är ett effektivt sätt att staka ut vägen mot det nationella målet om 60 procent ekologiskt i offentlig sektor till år 2030. Av de verksamheter som hade ett mål var det en tredjedel som hade ett procentmål för andelen ekologiskt av totala inköp. Det var dock endast hälften av dessa som också hade en tidsplan för att uppnå målet. Kommentarerna visade att även tidsplaner kan utformas på olika sätt och vara mer eller mindre mätbara. Ett mål om en procentuell andel ekologiskt av totala inköp till ett visst årtal, till exempel ”50 procent ekologiskt till år 2024” har en bra mätbarhet. Ett mål som ”En årlig ökning med 1,5 procent” är mätbart trots att det inte är tidsatt med ett årtal, medan målet ”En ökning framöver” är svårt att mäta.

En tredjedel hade ett procentmål för andelen ekologiskt av totala inköp.
Det var dock endast hälften av dessa som också hade
en tidsplan för att uppnå målet.

Påverka genom krav på entreprenörer
Många statliga myndigheter gör stora delar av sina livsmedelsinköp via entreprenörer. 76 procent av respondenterna hade avtal med externa entreprenörer för hela eller delar av livsmedelsinköpen. Att ställa krav på ekologiskt i avtalen påverkar andelen ekologiskt hos den enskilda verksamheten, men också utvecklingen mot en hållbar livsmedelskedja i stort. Vanligast förekommande var krav på att vissa livsmedel ska vara ekologiska, till exempel kaffe eller frukt. En fjärdedel av respondenterna ställde krav på att en procentuell andel av den totala leveransen ska vara ekologisk. Lika många krävde endast att ekologiskt i någon mån ska finnas tillgängligt att beställa. Här finns utrymme för högre ambitioner.

Kommentarerna visade att ett flertal respondenter saknar krav på att entreprenören ska återrapportera andelen ekologiskt. Det försvårar uppföljningen av såväl kraven i avtalen som verksamheternas egna mål för ekologiskt.

Drygt 40 procent av respondenterna använde sig av Kammarkollegiets ramavtal. Det är mycket positivt att miljökriterierna fått större utrymme i dessa och att det finns möjlighet att prioritera ekologisk mat.

Delmål och uppföljning
Att sätta upp och utvärdera delmål är ett bra sätt att följa effekten av mål och ambitioner. För 2019 års statistik, som samlas in i år, är Ekomatcentrums delmål 39 procent ekologiskt i offentlig sektor. I kommuner och regioner har den genomsnittliga andelen ekologiskt ökat stadigt under de senaste åren och uppnådde 39 procent 2019. Vi kan konstatera att den statliga sektorn ligger en bra bit efter kommuner och regioner. Andelen respondenter som lämnade fullständig statistik över sina livsmedelsinköp var liten. Ett flertal lämnade statistik endast för delar av inköpen, till exempel endast kaffe eller frukt för personalens räkning.
Bland de som lämnade komplett inköpsstatistik uppnådde endast 4 statliga verksamheter delmålet 39 procent ekologiskt. Dessa utgjordes av 2 länsstyrelser, 1 myndighet utan egen måltidsverksamhet och 1 universitet.

Diskussion

Ingen av de myndigheter som bedriver måltidsverksamhet och därmed har livsmedelsinköp av betydande storlek uppnådde Ekomatcentrums delmål. Hos dessa var andelen ekologiskt mellan 4 och 25 procent.

För att följa upp delmålen krävs att inköpen av ekologiskt redovisas. Påfallande många respondenter lämnade kommentarer om svårigheter med att få fram statistik över sina inköp av ekologiska livsmedel. Att så många myndigheter, högskolor, universitet och länsstyrelser saknar möjlighet att särredovisa inköpen av ekologiska livsmedel är anmärkningsvärt.

Att så många myndigheter, högskolor, universitet och länsstyrelser saknar möjlighet att särredovisa inköpen av ekologiska livsmedel är anmärkningsvärt.

Att särredovisa inköpen av ekologiska livsmedel behöver inte göras manuellt. Det finns flera system på marknaden för att beräkna såväl andelen ekologiskt som klimatpåverkan för livsmedelsinköp. Sådana system används av ungefär 70 procent av landets kommuner och regioner.

Finansiering av ekologiskt
Några särskilda ekonomiska satsningar på ekologiska livsmedel förefaller inte ha gjorts i de statliga verksamheterna i undersökningen. Endast en respondent uppgav att man haft extra finansiering för att täcka eventuella merkostnader för ekologiskt 2019. Bland de svarande som bedrev måltidsverksamhet var det inte någon som haft extra finansiering för ekologiskt.

Livsmedelsrelaterade klimatutsläpp
Även när det gäller matens klimatpåverkan återstår en del att göra. Drygt 60 procent av respondenterna i undersökningen saknade mål för att minska de livsmedelsrelaterade utsläppen av klimatgaser. Av samtliga respondenter svarade 81 procent att de inte mätte CO2-utsläppen relaterade till sina livsmedelsinköp. Bland de som hade ett mål för att minska klimatutsläppen uppgav 4 av 5 att de inte mätte utsläppen på något sätt.

Bland de som hade ett mål för att minska klimatutsläppen uppgav 4 av 5 att de inte mätte utsläppen på något sätt.

Goda exempel
Även om ambitionerna för att mäta livsmedelsrelaterade utsläpp av klimatgaser är låga så finns en medvetenhet om matens klimatpåverkan. Enkätundersökningen innehöll inte några frågor specifikt om vegetarisk mat, men av kommentarerna att döma ökar kunskapen om att växtbaserad mat är positivt för klimat och miljö. Bland kommentarerna finns goda exempel på både små och stora verksamheter som har mål för en ökning av andelen vegetariska måltider. Kunskapen om att en ökad andel vegetabilier dessutom är ett sätt att åstadkomma hållbart producerade måltider med bibehållen budget finns där.

Respondenternas kommentarer

Vilket eller vilka typer av beslut och mål har tagits för inköp av ekologiska livsmedel?

Kaffe, te, chokladdryck, frukt är prioriterade områden där detta är ca 100 %.

Ekologiskt & Fairtrade för kaffe och te.

Ledningen har beslutat välja ekologisk och vegetarisk mat till egna konferenser och motsvarande, så långt möjligt.

Vi prioriterar lokalproducerat sedan svenskt ekologiskt.

Residensköket är KRAV-certifierat, 25 %.

100 % av kaffet och 100 % av frukten ska vara KRAV-certifierat.

Kravställt ekologiska livsmedel för catering, kaffe, te, frukt.

Inköpen av ekologiskt producerade livsmedel ska uppnå minst 25 procent av de totala livsmedelsinköpen, räknat i kronor. Kaffe som köps in ska vara ekologiskt (100 procent). Bananer som köps in ska vara ekologiska (100 procent). Mjölk som köps in ska till 50 procent vara ekologisk. Vegetariska måltider ska öka till i snitt 2,5 per vecka 2022 med delmål för 2020 och 2021.

100 % ekologisk frukt samt erbjuda ekologisk kaffe och the.

Vilken typ av krav på ekologiskt ställer ni i avtal med entreprenören?

Att det finns urval av ekologiska produkter i varje mat/dryck avtal

Miljöanpassat = ekologiskt, rättvisemärkt, närproducerat, efter säsong

Krav om ekologiska alternativ

Palmolja ska uppfylla RSPO, Identity preserved eller KRAV

ISO 14001, KRAV

Att det ska finnas ett ekologiskt utbud

Leverantören ska kunna erbjuda ekologiska produkter vid efterfrågan.

Möjlighet till att välja ekologiskt te

Eventuella synpunkter eller kommentarer till era svar i enkäten:

Vi har en personalrestaurang på ett kontor som täcker ca 900 av 14 000 anställda. Avseende entreprenörer så ställer vi krav på 100 % ekologisk frukt, 25 % ekologiska livsmedel för catering och varierande för kaffe/te.

Vi har inte gjort uppföljning på sammanfattat sätt.

Vi har inte haft en så detaljerad redovisningsmodell så att vi kan få fram en helt rättvisande statistik över våra inköp av ekologiska livsmedel. Detta är det närmaste vi kan komma för 2019 års inköp.

Vi har inte bokföring så vi kan följa upp våra livsmedelsinköp på denna detaljnivå. Inköpen bokförs som representation, övriga varor osv. tillsammans med andra inköp på samma konton. Livsmedelsinköpen omfattar catering, inköp i butik, kaffe/te till personal, fruktkorgar osv. Frukt, kaffe och merparten av fikainköp som är lokalt upphandlat är ekologiskt, via KRAV.

Residenset är KRAV-märkt till 25 %. Utöver det har vi avtal på leverans av frallor till möten där pålägg ska vara ekologiskt. Allt kaffe är ekologiskt. Ang frågan om planerar att öka ekoinköp: Vi har målsättningen att köpa ekologiskt under flera år. Svårt att säga om det kommer öka nu dock.

Vid de externa konferenserna vet jag att vi ofta ställer krav på både lokalproducerade livsmedel och även KRAV-certifierade varor men jag har inga uppgifter om vilka volymer vi haft.

Tyvärr ej möjligt att få fram fullständig inköpsstatistik.

Angivna belopp på livsmedelsinköp, varav eko är svårt att ange exakt. Detta registreras inte i ekonomisystemet. Vårt angivna utfall bygger på uppskattningar utifrån typ av inköp och leverantörer.

Länsstyrelsens inköp av livsmedel är mycket begränsade. Det finns inget uttalat krav att det ska vara ekologiskt utan krav ställs i respektive upphandling. Kaffe är ett avrop från statligt ramavtal och är den enskilt störst posten livsmedel. Vi uppmuntrar till ekologiska inköp men ett direkt beslut eller mål har inte fattats än. Målet kring upphandling är: ”Målet är att tillgodose Länsstyrelsens behov av varor och tjänster med rätt funktion och rätt kvalitet till lägsta möjliga kostnad och med relevanta krav på miljö- och sociala hänsyn.”
Det finns även en miljöguide internt som rekommenderar ekologiska varor:
”• Ingredienserna i måltider bör vara svenska råvaror, helst närproducerade och säsongsodlade grönsaker. Kött ska alltid vara producerat enligt våra svenska djurskyddskrav. Varor som inte går att producera i Sverige så som kaffe och viss frukt ska alltid vara ekologisk. Vegetariskt alternativ bör alltid finnas. • Välj i första hand kranvatten som måltidsdryck och dryck i konferenslokalen. Allt kaffe som serveras bör vara miljö- och rättvisemärkt.”

Vi har för många cateringavtal för att det ska vara möjligt att få fram statistik. Regionala skillnader, ex 100 % ekokaffe i automater i vissa regioner (totalt snitt 10 % från en av de största leverantörerna).

Vi har dessvärre inte ekologiskt särredovisat. Enda nuvarande sättet att lyfta ut detta är att gå igenom fakturanivå och den tiden har vi inte. Jag ska initiera särredovisning av ekologiska/miljömärkta produkter.

Har inte möjlighet att uppge inköpsstatistik

Vi köper främst endast personalfika och frukt. Catering sporadiskt. Har inte möjlighet att sammanställa statistik eller uppskatta andel eko.

Vi ska göra klimatkartläggning i år på alla våra utsläpp som bygger på ekonomiska data. Utifrån den kartläggningen kan vi börja nysta i frågan om andel ekologiska livsmedelsinköp. I vår framtida upphandling av cateringleverantör kommer vi ev att ställa redovisningskrav på ekologiska livsmedelsinköp.

Statliga verk och myndigheter som bjudits in till enkätundersökningen, sorterade efter antal anställda

NAMN	ANTAL ANSTÄLLDA
Polismyndigheten	> 10 000
Kriminalvården	> 10 000
Arbetsförmedlingen	> 10 000
Försvarsmakten	> 10 000
Skatteverket	> 10 000
Försäkringskassan	> 10 000
Migrationsverket	5 000 - 9 999
Domstolsverket	5 000 - 9 999
Uppsala universitet	5 000 - 9 999
Karolinska institutet	5 000 - 9 999
Stockholms universitet	5 000 - 9 999
Göteborgs universitet	5 000 - 9 999
Lunds universitet	5 000 - 9 999
Trafikverket	5 000 - 9 999
Regeringskansliet	4 000 - 4 999
Försvarets Materielverk	3 000 - 3 999
Umeå universitet	3 000 - 3 999
Linköpings universitet	3 000 - 3 999
Sveriges Lantbruksuniversitet	3 000 - 3 999
Kungliga Tekniska Högskolan	3 000 - 3 999
Statens Institutionsstyrelse	3 000 - 3 999
Kronofogdemyndigheten	2 000 - 2 999
Jordbruksverket	1 000 - 1 999
Livsmedelsverket	500 - 999
Naturvårdsverket	500 - 999

Länsstyrelser som bjudits in till enkätundersökningen, sorterade efter antal anställda

NAMN	ANTAL ANSTÄLLDA
Länsstyrelsen Skåne	500 - 999
Länsstyrelsen Stockholm	500 - 999
Länsstyrelsen Västra Götaland	500 - 999
Länsstyrelsen Dalarna	200 - 499
Länsstyrelsen Gävleborg	200 - 499
Länsstyrelsen Halland	200 - 499
Länsstyrelsen Jämtland	200 - 499
Länsstyrelsen Jönköping	200 - 499
Länsstyrelsen Kalmar	200 - 499
Länsstyrelsen Kronoberg	200 - 499
Länsstyrelsen Norrbotten	200 - 499
Länsstyrelsen Uppsala	200 - 499
Länsstyrelsen Värmland	200 - 499
Länsstyrelsen Västerbotten	200 - 499
Länsstyrelsen Västernorrland	200 - 499
Länsstyrelsen Örebro	200 - 499
Länsstyrelsen Östergötland	200 - 499
Länsstyrelsen Blekinge	100 - 199
Länsstyrelsen Gotland	100 - 199
Länsstyrelsen Södermanland	100 - 199
Länsstyrelsen Västmanland	100 - 199

Statliga verk och myndigheter som helt eller delvis besvarat enkätundersökningen
Försvarsmakten, inkluderar Försvarets Materielverk
Försäkringskassan
Göteborgs universitet
Jordbruksverket
Karolinska institutet
Kriminalvården
Linköpings universitet
Livsmedelsverket
Lunds universitet
Migrationsverket
Naturvårdsverket
Polismyndigheten
Regeringskansliet
Skatteverket, inkluderar Kronofogdemyndigheten
Statens Institutionsstyrelse
Stockholms universitet
Sveriges Lantbruksuniversitet
Trafikverket
Uppsala universitet

Länsstyrelser som helt eller delvis besvarat enkätundersökningen
Länsstyrelsen Gotland
Länsstyrelsen Gävleborg
Länsstyrelsen Halland
Länsstyrelsen Jämtland
Länsstyrelsen Jönköping
Länsstyrelsen Kalmar
Länsstyrelsen Kronoberg
Länsstyrelsen Norrbotten
Länsstyrelsen Skåne
Länsstyrelsen Stockholm
Länsstyrelsen Södermanland
Länsstyrelsen Uppsala
Länsstyrelsen Värmland
Länsstyrelsen Västerbotten
Länsstyrelsen Västernorrland
Länsstyrelsen Västmanland
Länsstyrelsen Västra Götaland
Länsstyrelsen Örebro
Länsstyrelsen Östergötland

Statliga verk och myndigheter som inte besvarat enkätundersökningen
Arbetsförmedlingen
Domstolsverket
Kungliga Tekniska Högskolan
Umeå universitet

Länsstyrelser som inte besvarat enkätundersökningen
Länsstyrelsen Blekinge
Länsstyrelsen Dalarna